

КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ**CONTROL OF COMPLIANCE WITH THE PERSONAL DATA PROTECTION LEGISLATION OF THE AUTHORIZED SUPREME COUNCIL OF UKRAINE ON HUMAN RIGHTS**

**Діхтієвський П.В., доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного права та процесу**

*Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

**Задирака Н.Ю., доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права та процесу**

*Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Анотація. У статті досліджено особливості нормативно-правового регулювання відносин щодо забезпечення державою права особи на захист персональних даних та здійснено аналіз повноважень по контролю за додержанням такого законодавства Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Охарактеризовано доктринальні позиції вітчизняних науковців за проблематикою дослідження та зроблено узагальнення про необхідність подальшого дослідження правових відносин такого виду контролю. Досліджено особливості нормативно-правового регулювання контрольно-перевірочної діяльності у сфері захисту персональних даних. Визначено передумови та правові наслідки проведення на підставі звернень або за власною ініціативою Уповноваженого безвізних (планових та позапланових) перевірок володільців або розпорядників персональних даних. Серед напрямів удосконалення нормативно-правового регулювання процедури контролю за захистом персональних даних, запропоновано застосування новітніх цифрових технологій у ході безвізних перевірок та визначено, що такі дії сприятимуть більш оперативному виявленню та притягненню до відповідальності володільця чи розпорядника, дії або бездіяльність якого призвели до порушення права скаржника на захист персональних даних. Узагальнено, що захист персональних даних є комплексним міжгалузевим інститутом, який реалізує важливу соціальну функцію та посідає особливе місце у структурі вітчизняного адміністративного права. Запропоновано впровадження електронного кабінету як персонального автоматизованого робочого місця представника Уповноваженого, загальнодоступного інформаційно-довідкового ресурсу як інформаційного сервісу для отримати всієї необхідної інформації володільцями та/або розпорядниками щодо захисту персональних даних та особливостей контрольно-перевірочної діяльності у системі реалізації державної політики у сфері захисту персональних даних в Україні.

Ключові слова: безвізні перевірки, діджиталізація, електронні сервіси, захист персональних даних, нормативно-правове регулювання, цифрові технології, публічний контроль, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Summary. The article examines the peculiarities of regulatory and legal regulation of relations regarding the state's provision of the individual's right to the protection of personal data and analyzes the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine Commissioner for Human Rights to control compliance with such legislation. The doctrinal positions of domestic scientists on the issues of research are characterized, and a generalization is made about the need for further research into the legal relations of this type of control. Peculiarities of regulatory and legal regulation of control and verification activities in the field of personal data protection have been studied. The prerequisites and legal consequences of conducting on-site (scheduled and unscheduled) inspections of owners or administrators of personal data on the basis of requests or on the Commissioner's own initiative are defined. Among the areas of improvement of the regulatory and legal regulation of the procedure for monitoring the protection of personal data, the use of the latest digital technologies during on-site inspections is proposed, and it is determined that such actions will contribute to more prompt identification and prosecution of the owner or administrator, whose actions or inaction led to a violation of the complainant's right to protection of personal data. It is summarized that the protection of personal data is a complex interdisciplinary institution that implements an important social function and occupies a special place in the structure of domestic administrative law. It is proposed to introduce an electronic office as a personal automated workplace of the representative of the Authorized, a publicly available information and reference resource as an information service to receive answers to questions about the protection of personal data and other possibilities of control and verification activities in the system of implementation of state policy in the field of personal data protection in Ukraine.

Key words: untraveled checks, digitalization, electronic services, protection of personal data, legal regulation, digital technologies, public control, Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine for human rights.

Вступ. Одним із елементів правової держави, основні засади побудови якої закладені у Конституції України, виступає державний контроль. В Україні як суверенній державі сформована система державних органів, що здійснюють публічний контроль у різних сферах суспільного буття. Зокрема, парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод людини і громадянина, відповідно до Конституції України, здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (стаття 101) [1]. Основний Закон нашої країни забезпечує право кожному звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (стаття 55) [1].

Реалізуючи положення Конституції України, Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР надає право кожній особі на звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, якщо її права та свободи

порушено органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їхніми посадовими і службовими особами, а також юридичними та фізичними особами [2]. Відтак у відносинах держави та органів місцевого самоврядування повинно панувати беззаперечне визнання пріоритетів прав людини, поваги до їх законних інтересів, вимог і очікувань.

Внесені зміни до Закону України «Про захист персональних даних» [3] наголошують на тому, що контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (надалі – Уповноважений) [4]. Натомість потрібно спрямувати увагу влади на значно багатоаспектнішу роботу щодо створення умов для реалізації права людини у всіх сферах суспільного життя. Саме у цьому полягає подальший розвиток сфери забезпечення державою права особи на нерозголошення персональ-

них даних, контролю державних органів за додержанням вимог Конституції України, яка визначила людину «найвищою соціальною цінністю» [1].

Метою даного дослідження є здійснення аналізу вітчизняної нормативно-правової бази на предмет визначення повноважень та особливостей здійснення контрольно-перевірочної діяльності за додержанням законодавства про захист персональних даних Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, а також надання пропозицій щодо застосування цифрових технологій при здійсненні безвізних перевірок володільців або розпорядників персональних даних, притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності, а також визначення подальших напрямів удосконалення механізму електронної процедури контролю за захистом персональних даних в Україні.

Багатоплановий характер проблематики нормативно-правового регулювання відносин захисту персональних даних мотивував певну кількість вітчизняних дослідників до визначення: правових засад, режимів та гарантій такого захисту, ролі держави та європейського досвіду у досліджуваному процесі в сучасний період розвитку суспільства. Серед них: В. Баскаков, І. Березовська, Є. Білозьоров, Л. Борисова, Ю. Гелич, С. Гуцу, О. Заярний, Г. Линник, К. Мельник, О. Олійник, О. Оніщенко, А. Пазюк, В. Пашинський, В. Серьогін, О. Тихомиров, В. Тулушов, А. Тунік, А. Чернобай, С. Ясечко та інші.

Зокрема, результати детального наукового розгляду питань правового захисту персональних даних є у працях наступних вітчизняних науковців-правників. І. Березовська, Г. Линник сформулювали засади адміністративно-правового забезпечення захисту персональних даних. В. Баскаков дослідив правовий режим захисту інформації та персональних даних. Ю. Гелич та В. Серьогін визначили гарантії права людини на захист від втручання у приватне життя. О. Тихомиров охарактеризував виключно важливу роль держави в організації захисту персональних даних. О. Олійник дослідив проблеми правового захисту інформаційних ресурсів в сучасний період суспільної науково-технічної трансформації. А. Пазюк обґрунтував необхідність взяття за зразок європейської (соціальної) моделі захисту персональних даних, пріоритетом якої є повага до прав людини, а не ринкові чинники [5, с. 24].

Проте, аналіз результатів наукових досліджень у царині захисту персональних даних, практично не торкається у прямій постановці дослідження питань контролю у зазначеній сфері, що дає підстави до узагальнення про необхідність подальшого дослідження правових відносин контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних із застосуванням цифрових технологій таким державним інститутом як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Виклад основного матеріалу. Державно-правовий контроль за додержанням порядку захисту персональних даних «полягає у встановленні відповідності процесу обробки персональних даних» [6]. Відповідно до вимог ст. 23 Закону України «Про захист персональних даних», повноваження Уповноваженого у сфері захисту персональних даних розширюються і мають елементи ефективного механізму захисту: 1) отримання пропозицій, скарг та інших звернень фізичних і юридичних осіб з питань захисту персональних даних та прийняття рішення за результатами їх розгляду; 2) проведення на підставі звернень або за власною ініціативою візних та безвізних, планових, позапланових перевірок володільців або розпорядників персональних даних; 3) отримання на свою вимогу та наявність доступу до будь-якої інформації (документів) володільців або розпорядників персональних даних, які необхідні для здійснення контролю за забезпеченням захисту персональних даних; 4) затвердження нормативно-правових актів у сфері захисту

персональних даних; 5) за підсумками перевірки, розгляду звернення видання обов'язкових для виконання вимог (приписів) про запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних; 6) надання рекомендацій та роз'яснень щодо практичного застосування законодавства про захист персональних даних; 7) звернення з пропозиціями до органів законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо прийняття або внесення змін до нормативно-правових актів з питань захисту персональних даних; 8) складання протоколів про притягнення до адміністративної відповідальності; 9) організація та забезпечення взаємодії з іноземними суб'єктами відносин, пов'язаних із персональними даними; 10) участь у міжнародній роботі організацій щодо захисту персональних даних [3].

Таким чином, реалізація багатьох конституційних прав громадян щодо захисту персональних даних передбачає не тільки використання різних інструментів захисту, але й законодавчо закріплений обов'язковий контроль з боку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за практичним використанням цих прав. Для підвищення рівня парламентського контролю, уникнення ознак формалізму, формування у суспільстві традиції законслухності та поваги до закону, Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб, наділяє структурні підрозділи – «інститут представників Уповноваженого» як посадових осіб, яким делегуються повноваження щодо парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина, а також повноваження щодо здійснення контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних [2]. Оновлення (трансформація) українського законодавства передбачає створення в структурі Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Департаменту з питань захисту персональних даних [7]. Це не просто далекоюсянний намір чи бажання, а нагальна життєва необхідність, котра органічно пов'язана з євроінтеграційним вибором України.

Контроль Уповноваженим (його представником) чи визначеними ним іншими службовими особами здійснюється шляхом проведення перевірок фізичних осіб і ФОПів; підприємств, установ і організацій усіх форм власності; органів державної влади і місцевого самоврядування, що є володільцями чи розпорядниками персональних даних. Перевірки поділяються на планові та позапланові та проводяться як за скаргами фізичних і юридичних осіб, так і з ініціативи Уповноваженого [3]. Процедура проведення перевірок міститься у Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних, який затверджено наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.2014 р. № 1/02-14 [8].

Необхідно звернути увагу на той факт, що приписи ст. 23 Закону України «Про захист персональних даних» щодо прав та обов'язків уповноваженої посадової особи та посадових осіб суб'єкта перевірки, деталізовано не лише положеннями п. 6 Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних [8], а й Роз'ясненням до Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних [9], які обидва затверджено наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 8 січня 2014 р. № 1/02-14.

Звернемо увагу на обсяг прав Уповноваженого та представників Департаменту з питань захисту персональних даних при здійсненні планових та позапланових перевірок. Зокрема, право доступу до будь-яких документів чи інформації, необхідних для її проведення, у тому числі

інформації з обмеженим доступом (зокрема персональних даних), а також доступу до усіх приміщень, де здійснюється обробка персональних даних. Єдиною умовою надання такого доступу є необхідність таких дій для проведення контролю за забезпеченням захисту персональних даних. За невиконання законних вимог Уповноваженого (його представників) щодо вчасного надання документів, інформації та доступу до приміщень передбачена відповідальність згідно ст. 188-40 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [10].

Оскільки перехід до електронної контрольно-перевірочної діяльності органів публічного управління в Україні наразі активно розвивається, то, на підставі аналізу зазначеного вище Порядку, здійснимо характеристику безвізних перевірок (планових та позапланових) як інструментів контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних та визначимо можливості щодо перспектив застосування цифрових технологій як засобу осучаснення процедури здійснення таких перевірок. На нашу думку, такий поступ є обґрунтованим в контексті євроінтеграції та з огляду на досвід карантинних обмежень через розповсюдження коронавірусної інфекції Covid-19, а також в умовах режиму воєнного стану.

Незважаючи на те, що наразі використання цифрових технологій не в повному обсязі застосовується у процесі перевірки володільців та розпорядників персональних даних, окрім тих можливостей, які відкрилися для підвищення ефективності аналізу даних з метою покращення управлінської інформації, Уповноважений декларує, що «стратегічні цілі діяльності щодо захисту персональних даних включають подальший розвиток цифровізації у контрольно-перевірочній діяльності, яка у перспективі повинна стати повністю прозорою за допомогою сучасних технологічних засобів» [11].

Аналіз світового досвіду дає підстави до узагальнення про те, що захист персональних даних відбувається в умовах формування нової цифрової парадигми та трансформації. Виділяють певні рівні переходу до цифрових технологій, де виокремлюються такі, що базуються на електронному файловому обміні, електронному обліку, електронній оцінці, а саме: електронне подання інформації; електронний облік, коли володільці та/або розпорядники персональних даних зобов'язані подавати в цифровому вигляді вихідні дані в режимі реального часу; електронне зіставлення, коли контролюючий орган зставляє дані тощо [12, с. 129].

Отже, безвізна перевірка характеризується як планова або позапланова перевірка діяльності суб'єкта перевірки Уповноваженим та (або) уповноваженими ним посадовими особами, яка проводиться у приміщенні Секретаріату Уповноваженого на підставі отриманих від суб'єкта перевірки документів та пояснень без виїзду за місцезнаходженням суб'єкта перевірки та (або) за місцем обробки персональних даних [8].

Доцільним для представників Уповноваженого у ході здійснення безвізної перевірки володільців та або розпорядників персональних даних застосовувати різноманітні інноваційні технології щодо організації такої перевірки та отримання документів для перевірки: віртуальні помічники (чат-боти), штучний інтелект, інтерфейси прикладного програмування, хмарні обчислення, інструменти аналітики, блокчейн, технології цифрової автентифікації (голосова ідентифікація), роботизація, загальноурядові системи ідентифікації тощо.

На нашу думку, застосування зазначених вище інноваційних цифрових технологій при здійсненні контрольно-перевірочної діяльності володільців та або розпорядників персональних даних сприятиме у найближчій перспективі реалізації стратегічних цілей діяльності Уповноваженого: забезпеченню ефективного контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних; протидії

неправомірному використанню персональних даних; формуванню іміджу інституту представників Уповноваженого як служби європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві; запровадженню міжнародних стандартів контролю та вдосконалення аналітичних інструментів; формуванню кваліфікованої, ефективної та мотивованої команди.

Проте, для досягнення цілей здійснення безвізних перевірок при допомозі інноваційних цифрових технологій необхідно виконати ряд важливих завдань. Серед яких визначаються – розвиток цифрових технологій в системі вітчизняного публічного управління. Зокрема, для забезпечення ефективної контрольно-перевірочної діяльності потрібно надалі удосконалювати та автоматизувати робочі процеси та процедури, розвивати ефективну, сучасну, стабільну та захищену IT-інфраструктуру.

Тобто, забезпечення зручних та доступних сервісів системи зворотного зв'язку з володільцями та розпорядниками персональних даних як контрольованими суб'єктами є першочерговою метою в процесі формування іміджу Уповноваженого як контрольного органу європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві.

Оскільки використання новітніх інформаційних технологій та впровадження електронних сервісів сприяє скороченню часу і витрат, підвищенню рівня контролю та зменшенню неправомірних дій, то, для сприяння якісному контролю за захистом персональних даних, доцільно впровадити низку наступних електронних сервісів для дистанційного здійснення невізних перевірок Уповноваженим.

1. Електронний кабінет – інформаційно-телекомунікаційна система, створена для забезпечення реалізації володільцями та/або розпорядниками персональних даних та представниками Уповноваженого своїх прав та обов'язків, визначених чинним законодавством, в електронному вигляді. Слід додати, що таке персональне автоматизоване робоче місце представника Уповноваженого повинно бути захищеним, персоналізованим і безпечним, і за допомогою якого такий представник як суб'єкт контрольно-перевірочної діяльності матиме змогу контролювати отримання необхідних для перевірки документів у електронному вигляді, а також переглядати правильність забезпечення схоронності баз персональних даних їх володільцем та/або розпорядником.

2. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс – адміністрований Уповноваженим інформаційний сервіс, який надасть можливість контролюваному суб'єктам (володільцям та/або розпорядникам персональних даних) отримувати інформацію щодо правильності захисту персональних даних та ознайомлюватись з нормативно-правовими актами, змінами в законодавстві та роз'ясненнями щодо здійснення електронних процедур, зокрема у процесі здійснення контрольно-перевірочної діяльності.

Пошук шляхів підвищення рівня дотримання законодавства про захист персональних даних є важливими завданнями Уповноваженого. На нашу думку, діджиталізація контрольно-перевірочних процедур може сприяти успішному виконанню визначених завдань. Тому перед Уповноваженим постають сучасні виклики щодо застосування новітніх цифрових технологій у своїй роботі з володільцями та/або розпорядниками персональних даних. Впровадження діджитал-технологій у діяльність контролюючих державних органів по захисту персональних даних сприятиме економії часу на здійснення безвізних перевірок та забезпечить підвищення ефективності протидії правопорушенням у сфері захисту персональних даних.

Окреслюючи вектори діджиталізації функціонування інституту Уповноваженого по захисту персональних даних, варто наголосити на необхідності збільшення дер-

жавою інвестицій у ті новітні цифрові інформаційні технології, що сприяють підвищенню ефективності процесів комунікації з різними групами володільців та/або розпорядників персональних даних.

Доцільним є також застосування цифрових технологій комунікації при оформленні результатів проведеної безвізної перевірки. Зокрема, посадовими особами складається акт, у якому зазначається інформація щодо встановлених в ході перевірки фактів невиконання або неналежного виконання суб'єктом перевірки вимог законодавства про захист персональних даних, а також висновок про результати перевірки. На підставі акта перевірки, під час якої виявлено порушення вимог законодавства про захист персональних даних, складається припис про усунення таких порушень, а у разі виявлення передбаченого ст. 188-39 чи ст. 188-40 КУпАП адміністративного правопорушення, вчиненого суб'єктом такої перевірки – протокол про адміністративне правопорушення [10].

Виходячи викладеного вище, слід зауважити, що доцільно внести доповнення до розділу 5 «Оформлення результатів перевірок» Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних наступного змісту: пункт 5.7 «Акт перевірки може складатися у електронній формі та передаватися правопорушникам через інформаційно-телекомунікаційну систему – електронний кабінет».

Якщо за результатами розгляду звернення буде виявлено правопорушення, що не вимагатиме проведення перевірки, то працівниками Секретаріату може бути внесено припис або відповідно складено протокол про адміністративне правопорушення за ст. 188-40 КУпАП [10] за формою та згідно Порядку оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення [13]). Пропонується викласти пункт 2.8. зазначеного Порядку у такій редакції: «Протокол про адміністративне правопорушення складається у двох примірниках. Другий примірник протоколу під розписку вручається особі, яка притягується до адміністративної відповідальності, або направляється через електронний кабінет».

Висновки. Система нормативно-правових актів про захист персональних даних є комплексним міжгалузевим інститутом, який реалізує важливу соціальну функцію

та посідає особливе місце у структурі вітчизняного права. Сутність державного контролю у царині захисту персональних даних полягає у встановленні відповідності процесу обробки персональних даних вимогам міжнародним директивам, договорам України у сфері захисту персональних даних, ратифікованих Верховною Радою України та національним нормативно-правовим актам.

Здійснення контролю Уповноваженим у сфері захисту персональних даних характеризуємо як напрям діяльності, який містить комплекс правових, організаційних, технічних, контрольних та інших заходів, спрямованих на перевірку конфіденційності персональних даних у ході їх системної обробки (збирання, накопичення, зберігання, використання, поширення тощо) володільцями та/або розпорядниками персональних даних. Одним із заходів контролю є проведення безвізних (планових та позапланових) перевірок, який здійснюється посадовими особами Департаменту з питань захисту персональних даних Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Забезпечення підвищення рівня дотримання законодавства про захист персональних даних, особливо в умовах правового режиму воєнного стану, є важливим завданням Уповноваженого, яке повинно у перспективі реалізуватися через застосування електронно-телекомунікаційних технологій. Як подальша перспектива, нами вбачається необхідним удосконалення вітчизняної нормативно-правової бази захисту персональних даних у частині застосування Уповноваженим, у процесі контрольної перевіркової роботи та притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності, таких новітніх цифрових технологій як інформаційно-телекомунікаційна система «Електронний кабінет» та інформаційний сервіс «Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс».

Зазначені законодавчі новації, на нашу думку, сприятимуть також підвищенню рівня комунікації володільців та розпорядників персональних даних з іншими державно-владними органами. Разом з тим, подальші дослідження за проблематикою є доцільними у частині визначення кола суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері захисту персональних даних, зокрема, відмежування функцій, повноважень і меж компетенції Уповноваженого від законодавчо закріплених повноважень інших органів держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>
2. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD#Text>.
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи захисту персональних даних: Закон України від 03.07.2013 № 383-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 14. Ст. 252.
5. Гуржій Т. О., Петрицький А. Л. Правовий захист персональних даних: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 216 с.
6. Контроль за додержанням вимог законодавства. Уповноважений Верховної ради України з прав людини. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/kontrol-za-doderzhannyam-vimog-zakonodavstva-zpd>.
7. Про затвердження Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 26.07.2012 № 7/8-12 (Втрата чинності 20.10.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v07_8715-12#Text.
8. Порядок здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних: Наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.2014 № 1/02-14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_02715-14#Text.
9. Роз'яснення до Порядку здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних. Наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.2014 № 1/02-14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_02715-14#Text.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 01.06.1984 № 80731-X. (в редакції від 29.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
11. Контроль за додержанням правового порядку захисту ПД. Захист персональних даних. URL: <http://zpd.inf.ua/page19.html>.
12. Марченко Л.В. Діджиталізація системи податкового адміністрування в Україні з урахуванням досвіду розвинених країн світу. *Economic Analysis*, 2022. Vol. 32. No. 4. P. 127–136.
13. Порядок оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 16.02.2015 № 3/02-15 (зі змінами згідно з наказом Уповноваженого 14.02.2018 № 3/02-18). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3_02715-15#Text.